

İSTİKLÂL MARŞI'NIN TEMEL KAVRAMLARI

Gencay ZAVOTÇU*

Geliş Tarihi: Ağustos, 2017

Kabul Tarihi: Kasım, 2017

Öz

Genel Kurmay Başkanlığı'nın “*Kurtuluş savaşının mânâsını anlatacak, halka ve askere heyecan verecek ve diğer milletlerde bulunan millî marşlara denk olacak bir marş*” yazılması isteği üzerine Mehmed Âkif'in yazdığı İstiklâl Marşı, Kurtuluş Savaşı'nın amacını anlatan ve Türk milletinin karakterini yansıtan somut bir belgedir. Marşın mısralarına bir göz atmak Türk milletinin karakteriyle özdeşleşen ve ruhunu yansıtan kavramları açık bir şekilde görmemizi sağlar. Bu kavramlar özgürlük ya da bağımsızlık (hürriyet, istiklâl); yiğitlik ve kahramanlık (cesâret); bayrak, vatan ve millet sevgisi ile din ve iman tutkusu olarak özetlenebilir. Bunlar üstün karakterli, kahraman, damarlarında asil bir kan dolaşan ve tarih boyunca üç kıtada at koşturup büyük devletler kuran Türk milletine has özelliklerdir. Edebî bir bakışla değerlendirilecek olursa İstiklâl Marşı epik (destanî) ve didaktik (öğretici) bir metin olarak nitelenebilir. Marşın destanî bir özellik arz etmesi İstiklâl mücadelesi veren Türk milleti ve onun şanlı ordusuna cesaret, mücadele ve savaşma azmi verme düşüncesi; didaktik yanı da Türk'ün şanlı tarihini ve karakteristik özelliklerini, onu millet yapan değerleri öğretme amacından kaynaklanır. Marşın kahramanlık duygularını coşturan destanî yanının kurgusunda teşvik, rehberlik ve öneri içerikli sözcük ve hitaplardan yararlanılmıştır. Didaktik yanı ise görmüş geçirmiş bilgili ve tecrübeli bir öğretmen edasıyla millete ve orduya seslenen şarın kesin hüküm içeren kısa ve orta uzunluktaki yargı cümle ve cümlecikleriyle tesis edilmiştir. Gerek epik yanını oluşturan emir ve öneri içerikli sözcük ve hitapların vurgusu gerekse didaktik yanı inşaeden kısa ve orta uzunluktaki yargı cümle ve cümleciklerinin desteğiyle Âkif etkili ve çarpıcı bir marş kaleme almıştır.

“Korkma” hitabıyla başlayan İstiklâl Marşı'nda öne çıkan temalardan biri özgürlük ya da bağımsızlık (hürriyet, istiklâl) tir. Mehmed Âkif'in kutsal saydığı değerler arasında *hürriyet* kavramının önemli bir yeri vardır. *Hürriyet* uğruna savaşılması gereken yüce bir değer, insan gibi yaşamanın olmazsa olmaz koşuludur. Özgürlük ve bağımsızlık kavramı Âkif'in şiirlerinde Arapça *hürriyet* ve *istikla* sözcükleriyle ifade edilir. Âkif bu sözcükleri millet kavramı ile birlikte kullanır. Âkif'in İstiklâl Marşı'nda ve başka bazı şiirlerinde büyük değer verdiği kavramlardan biri de vatanıdır. Vatan-hürriyetle birlikte- Mehmed Âkif'te aşk derecesinde tutkun olunan bir kavramdır. Vatan sevgisi çok yüce bir duygudur ve onu farklı şiirlerinde çok anlamlı mısralarla dile getirmiştir. Vatan; özgürlük, bayrak ve nâmûs gibi uğruna can verilecek ve düşmana çığnetilmeyecek yurt toprağıdır. Vatan, uğruna ölünen ve her an ölünecek cennet mekândır. İstiklâl Marşı'nda sözü edilen kavramlardan biri de millettir. Âkif, İstiklâl Marşı'nda millet sözcüğünün yerine ırk sözcüğü ile ben zamirini de zikreder. Irk sözcüğü İstiklâl Marşı'nda bütün manaları ile ilişkilendirilerek soy ve millet yerine

* Prof. Dr.; Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, gencay.zavotcu@kocaeli.edu.tr.

zikredilir. Marşta geçen millet, ırk ve ben sözcükleriyle kendini bir Türk olarak gören Âkif bu sözcüklerin arkasından zikrettiği söz ve söz gruplarıyla Türk'ün kimlik özelliklerine de atıfta bulunur. İstiklâl Marşı'nda öne çıkan diğer bir kavram bayraktır. Bayrak sevgisi Türk milletinde üst düzeydedir. Bayrak ve sancak özgürlüğün simgesi, yükselere ve yeni ufuklara erişmenin öncüsüdür. Âkif, İstiklâl Marşı'nda bayrak yerine sancak, nazlı hila ve yıldız kavramlarını zikreder. Bayrak, milletin ilham aldığı ve cesaet bulduğu bir varlıktır. Marşta öne çıkan diğer kavramlar ise din ve iman tutkusu ile Hak ve Peygamber sevgisidir. Son dörtlük, İstiklâl Marşı'nın esası diyebileceğimiz değerlerin önemli kısmını bir arada sunan bir şiir parçasıdır.

Anahtar Sözcükler: İstiklal Marşı, hürriyet, vatan, millet, bayrak, sancak, din, iman, Allah.

BASIC CONCEPTS OF İSTİKLÂL MARCH

Abstract

The Turkish National Anthem is a tangible document that tells the aim of the Turkish War of Independence and reflects the character of the Turkish nation. Taking a glance at the lines in the Anthem enables us to clearly see the concepts that are identified with the character of the Turkish Nation and that present the spirit of it. These concepts can be summarized as liberty or independence; bravery or heroism (courage); love of flag, motherland and nation, together with passion for religion and faith. These are characteristics of the Turkish Nation, of superior character, hero, blood circulating in its veins and running around three continental horses throughout history. Analysing in literary terms, the Turkish National Anthem can be seen as an epic and didactic text. The epic features of the Anthem result from the thought to give the courage and the determination for struggle and fight to the Turkish Nation and its Glorious Army in struggling for their Independence; didactic features from the aim to teach the characteristics and glorious history of the Turkish nation, and values that make it a nation. The march has benefited from the words and speeches of encouragement, guidance and suggestion in the context of the epic side of the heroic feelings. The didactic side was founded by short and medium-length judicial sentences and clauses containing the definite sentence of the poet who spoke to the national and the army with a knowledgeable and experienced teacher who had been seen and experienced. Mehmed Âkif has written an effective and striking anthem with the support of short and medium length sentences and clauses that didactic side construction, both with emphasis on the words and phrases contained in the orders and suggestions that constitute the epic side.

In the Turkish National Anthem, which begins with "Fear not", liberty or independence is one of the dominant themes. The notion of *independence* has a unique place in Mehmed Akif's sacred values. *Independence* has a high value worth fighting for and a sin qua non in life such as human being. The concept of freedom and independence is expressed in the poems of Akif with the words of liberty and independence in Arabic. Akif uses these words in conjunction with the notion of nation. Another notion that Akif praises in the Anthem and some other poems is motherland. Motherland, together with independence, is a concept that he is addicted, so to say, at the level of love. Love for motherland is a very divine feeling for him, and he significantly deals with it in various poems. Motherland; Freedom, flag and nâmûs will be given life and will not be violated enemy land. The Motherland is a place of heaven that will die for its sake and die at any moment. One of the key concepts in the Turkish National Anthem is nation. In the Anthem, Akif uses the word race, together with I pronoun, instead of nation. The race word is associated with all the figures in the Antiquity March and is mentioned instead of the lineage and nation. Akif, who saw himself as a Turk with the

words of race, race, and myself, is at the forefront of the identity of the Turk with the words and phrases mentioned after these words. The race word is associated with all the figures in the Antiquity March and is mentioned instead of the lineage and nation. Akif, who saw himself as a Turk with the words of race, race, and myself, is at the forefront of the identity of the Turk with the words and phrases mentioned after these words. Âkif also refers to the army of the nation as a hero with the notion of "To Our Hero Military" which falls on the upper right corner of the National Anthem. Akif mentions the concepts of starboard, spoiled crescents and stars instead of flag in National Anthem. Another concept that attracts attention is flag. Love of flag has an utmost significance for Turkish Nation. The flag is an asset that the nation has received as an annunciation and has found courage. Flag and sanjak are symbols of liberty, and are precursors of reaching high and new horizons. The other dominant concepts in the Anthem are religion, passion for faith, love of God and the Prophet. The last quatrain is a piece of poetry that presents an important part of the values we can call the essence of the National Anthem.

Keywords: Turkish National Anthem, independence, motherland, nation, flag, sanjak, religion, faith, God.

İstiklâl marşımızın yazılışının üzerinden 1 asra yakın bir zaman geçti. Bundan 96 yıl önce, Erkân-ı Harbiye Riyâsetinin (Genel Kurmay Başkanlığının) “Kurtuluş savaşının manasını anlatacak, halka ve askere heyecan verecek ve diğer milletlerde bulunan millî marşlara denk olacak bir marş” (Düzdağ, 2009: 20) yazılması talebi üzerine Mehmed Âkif tarafından yazılan İstiklâl Marşı, 12 Mart 1921’de Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) defalarca okunup ayakta alkışlanmış, İstiklâl mücadelesinin ruhunu yansıtan bir marş olarak Türk milletinin hafızasına kazınıp gönüllerde yer edinmiştir.

İstiklâl Marşı, Kurtuluş Savaşı’nın amacını anlatan ve Türk milletinin karakterini yansıtan somut bir belgedir. Türk kavminin ve milletinin karakteri bu marşın mısralarına özenli ve düzenli bir şekilde nakşedilmiştir. Marşın mısralarına bir göz atmak Türk milletinin karakteriyle özdeşleşen ve ruhunu yansıtan kavramları açık bir şekilde görmemizi sağlar. Bu kavramlar özgürlük ya da bağımsızlık (hürriyet, istiklâl); yiğitlik ve kahramanlık (cesaret); bayrak, vatan ve millet sevgisi ile din ve iman tutkusu olarak özetlenebilir.

Yukarıda sıralanan özgürlük ya da bağımsızlık (hürriyet, istiklâl); yiğitlik ve kahramanlık (cesaret); bayrak, vatan ve millet sevgisi ile din ve iman tutkusu birbiriyle sıkı sıkıya bağlı, birbirini tamamlar nitelikte vasıflardır. Bunlar üstün karakterli, kahraman, damarlarında asil bir kan dolaşan ve tarih boyunca üç kıtada at koşturup büyük devletler kuran Türk milletine has özelliklerdir.

Edebî bir bakışla değerlendirilecek olursa İstiklâl Marşı epik (destani) ve didaktik (öğretici) bir metin olarak nitelenebilir. “İstiklâl Marşı edebî bir metin olarak da Türk şiirinin en güzel örneklerindedir. İstiklâl Marşı gerek nazım tekniği gerekse muhteva bakımından herhangi bir millî marş güftesinin çok ilerisinde, Türk edebiyatının en güzel lirik-hamasî

şairlerindedir” (Okay, 2012: 78). Marşın destanî bir özellik arz etmesi İstiklâl mücadelesi veren Türk milleti ve onun şanlı ordusuna cesaret, mücadele ve savaşma azmi verme düşüncesi; didaktik yanı da Türk’ün şanlı tarihini ve karakteristik özelliklerini, onu millet yapan değerleri öğretme amacından kaynaklanır. Marşın kahramanlık duygularını tetikleyen destanî yanının kurgusunda “*korkma, çatma, gül, geçme, tanı, korkma, ulusun, verme, çiğnerim, yırtarım, dalgalan, olsun, ey*” gibi teşvik, rehberlik ve öneri içerikli sözcük ve hitaplardan yararlanılmış, didaktik yanı ise görmüş geçirmiş bilgili ve tecrübeli bir öğretmen edasıyla millete ve orduya seslenen şairin kesin hüküm içeren kısa ve orta uzunluktaki yargı cümle / cümlecikleriyle tesis edilmiştir. Gerek epik yanını oluşturan emir ve öneri içerikli sözcük ve hitapların vurgusu gerekse didaktik yanı inşa eden kısa ve orta uzunluktaki yargı cümle ve cümleciklerinin desteğiyle Âkif etkili ve çarpıcı bir marş kaleme almıştır. Her ne kadar, yazılması talebinde “*diğer milletlerde bulunan milli marşlara denk olacak bir marş*” ibaresi olsa da kesin bir şekilde söyleyebiliriz ki başka hiçbir millet karakterini ve tarihini bu kadar özel ve güzel; özgün ve düzgün anlatan bir marşa sahip değildir.

Türk Milletinin üstün vasıflarının farkında olan Mehmed Âkif, İstiklâl Marşı’na “*Korkma!*” hitabıyla başlar, marşın üçüncü bendinin üçüncü mısraında da bir vesileyle bu hitabı yineler. Bu hitapla İstiklâl Savaşı’nı kazanmanın ilk şartının korkmadan yılmadan savaşmak ve düşmanın yüreğine korku salmak olduğunu vurgulamak ister. Hitabı doğru algılayıp anlayabilmek için dâhil olduğu mısra ve dörtlüklerle birlikte değerlendirmenin doğru olacağı kanaatindeyim.

“*Korkma!*” hitabının ardından Âkif muhatabı Türk askeri ve Türk milletine:

“*Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak*

Sönmeden yurdumun üstünde tutan en son ocak.”

diye seslenir. Düzgün bir nesir cümlesine çevirecek olursak: “*Yurdumda (bacası) tüten son ocak sönmedikçe (Türk ordusunun) bu şafaklarda dalgalanan al bayrağı sönmez. Bir başka ifadeyle, yurdumda bacası tüten son ocak sönmedikçe Mehmetçiğin yurdumun şafaklarında dalgalanan kızıl bayrağı sönmez (inmez).*” demek ister. Kesin bir yargı içeren bu giriş, Türk milletinin gücüne ve cesaretine olan büyük güvenin beyanı niteliğindedir. Bu, aynı zamanda Türk askeri ve milletine, “*Sen, korkmadan ve yılmadan savaştığın müddetçe Millî Mücadele’yi kazanman ve kurtuluşa ermen için bir engel yoktur.*” iletisini veren bir hitaptır.

Marşın ilk mısraındaki “1. Gurubdan sonraki alaca karanlık. 2. Güneş doğmadan önceki alaca karanlık.” (Devellioğlu, 2004: 974) manalarına gelen şafak sözcüğü güneş doğmadan önce ufuktaki kızılığın da çağrıştırıp bayrak ve ocakla birlikte *sönmek / sönmemek* fiillerinin

kullanılmasına zemin hazırlar. Sönmek ve sönmemek fiili öncesinde *yanmak* fiilinden söz edileceği için şafakta ufkun kızıl renge bürünmesi *yanmak* gibi sunulmuş ve sönmek fiiliyle ilişkilendirilmiştir. Ancak, buradaki sönmek *dalgalanmamak*, *kızıl rengini kaybetmek*, *göklerden ve gönderden aşağı inip düşman üstünlüğünü kabul etmek* şeklinde anlaşılmalıdır. Sönmek fiilinin “*dalgalanmamak*, *kızıl rengini kaybetmek*, *göklerden ve gönderden aşağı inip düşman üstünlüğünü kabul etmek*” manalarını düşünürsek Âkif marşın ilk iki mısraında Türk askeri ve milletine “*Korkma, yurdumda (bacası) tüten son ocak sönmedikçe (Türk Ordusunun) bu şafaklarda dalgalanan al bayrağı inmez. Bir başka ifadeyle, yurdumda bacası tüten son ocak sönmedikçe Mehmetçiğin yurdunun şafaklarında dalgalanan kızıl bayrağı inmez, düşmana boyun eğmez.*” demek istemiştir.

“*Korkma!*” hitabının ardından Âkif’in bu kadar kesin konuşması hem yaşadığı devirde Mehmetçiğin destan yazdığı savaşlara tanık olması hem de Türkün tarih boyunca yazdığı sayısız kahramanlık destanlarından haberdar olmasıyla açıklanabilir.

Hitapla ima olunan hususu anlamaya çalışırsak şunları söyleyebiliriz:

1. Savaşı kazanmanın ilk şartı korkusuz olmaktır. Korkarak savaş kazanılmaz, korku savaşın kaybedilişinin işareti niteliğindedir. Türk kavminin ve milletinin tarihinde korkuya yer yoktur. Tam tersine, Türk, tarihin ilk çağlarından beri büyük devletler kurup önemli savaşlar kazanmış, üç kıtada geniş topraklara sahip olup pek çok kavim ve millete hükmetmiş, hükümler olduğu topraklarda adaleti tesis edip halkın sevgisini kazanmış, *yiğitlik ve korkusuzlukla nam salmış kahraman bir kavim ve millettir*. İlk dörtlüğün yukarıda sunulan ilk iki mısraını takip eden

“*O benim milletimin yıldızıdır parlayacak*”

şeklindeki üçüncü mısraının iki anlam ifade ettiği söylenebilir. Bunlardan ilki, şafaklarda yüzen al sancak / bayrak üzerindeki yıldız gökyüzünün derinliklerinde parlayıp Türk milletinin yolunu aydınlatan bir ışık, Türk’ün göklere erişme ülküsünün bir işareti olarak yorumlanabilir. İkincisi, Türk milletinin aydınlık geleceğine ve mutlu yarınlarına imada bulunan bir açık baht ve yükselen yıldız işareti olarak algılanabilir.

“*O benimdir, o benim milletimindir ancak*”

şeklindeki son mısradaki Türk milletinin gücüne, azmine ve kararlılığına büyük bir güven vardır. Bu güven, dörtlüğün kararlılık ifadesi niteliğindeki “*O benimdir, o benim milletimindir ancak*” mısraında açıkça beyan edilir. Yani, benim milletimden başkası şafaklarda dalgalanan bu yıldızla sahip olamaz, göklerden/gönderden indirip onu esaret altına alamaz ve ona hükmedemez.

Âkif'in İstiklâl Marşı'na "*Korkma!*" hitabıyla başlaması, düşmanın 1. Dünya Savaşı gâlibi milletler olması; asker sayısı, silah ve teçhizat bakımından üstün konumda bulunmasının bir korku unsuru olarak algılanmaması gereğini vurgulama düşüncesinden kaynaklanmış olabilir. Düşman asker sayısı, silah ve teçhizat bakımından üstün olsa da Türk askerindeki özgüvene, cesarete, millî-dînî-manevî güç ve değerlere sahip değildir. Başarıya ulaşma ve savaşı kazanmada asıl gerekli olan, yüce önder M. Kemâl Atatürk'ün "Zafer, zafer benimdir diyebilenin; başarı, başaracağım diye başlayanın ve başardım diyebilenindir." (Ankara, 1925) sözünde belirttiği üzere inanma, özümseme ve özgüvendir. Bu özellikler de Türk askeri ve milletinde fazlasıyla vardır. Bir ordu asker sayısı, silah ve teçhizat bakımından ne kadar üstün olursa olsun özgüven ve cesareten yoksun olduğu müddetçe düşman kuvvetlerine üstünlük sağlayıp savaşı kazanamaz. Oysa, Mehmetçik özgüven ve cesaretin yanında, yüce önder M. Kemâl Atatürk'ün Gençliğe Hitâbe'nin "*Muhtâc olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur*" cümlesinde ifade ettiği gibi asil bir kana da sahiptir ve korkması için bir sebep yoktur. İspanyol düşünür Cervantes'in "*Cesaret bütün silahlardan üstündür*" sözünde haklı olarak bütün silahlardan üstün tuttuğu cesaret, özgüven ile birlikte savaşı kazanmada en önemli vasıftır, bu vasıflara sahip Türk askeri ve milletinin de korkması için bir sebep yoktur.

2. "*Korkma!*" hitabı savaşın karakteri ile de ilişkilendirilebilir. Anadolu'ya Selçuklu Devleti zamanında gelmeye başlamış ve 1071 Malazgirt Zaferi akabinde buraya yerleşip yurt tutmuş olan Türkler, yaklaşık 8.5 asır sonra yurt edindikleri Anadolu'yu kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardı. 1918'de imzaladıkları Mondros Mütârekesi ve Sevr Antlaşmasını takip eden süreçte ülkenin dört bir yanı savaş galibi İtilâf Devletleri ve yandaşları tarafından işgal edilmiş, Orta ve Doğu Anadolu'da küçük bir toprak parçasına sıkışıp kalan Türkler, yurtlarını işgal eden, ellerindeki toprak parçasını da alıp kendilerini tutsak ve yok etmek isteyen düşman kuvvetlerine karşı kurtuluş mücadelesi başlatmışlardı. Anadolu'nun büyük kısmını işgal eden düşman kuvvetlerine karşı yürütülen bu savaş haklı bir savunma savaşı idi. Allah'ın her zaman haklıların yanında olduğunun bilincinde olan Âkif, bu bilinçle Türk askeri ve milletine haklı bir savaşa giriştiği için "*Korkma!*" demiştir. Bu hitapla, meâlen Tevbe suresinin 40. ayetinde: "*Ona (Muhammed'e) yardım etmezseniz, bilin ki, inkâr edenler onu Mekke'den çıkardıklarında mağarada bulunan iki kişiden biri olarak Allah ona yardım etmişti. Arkadaşına üzülme, Allah bizimledir, diyordu; Allah da ona güven vermiş, görmediğiniz askerlerle onu desteklemiş, inkâr edenlerin sözünü alçaltmıştı. Ancak Allah'ın sözü yücedir Allah güçlüdür, hâkimdir.*" şeklinde buyurulan ve peygamber efendimizin (asm) Hirâ'da iken yanındaki Hz. Ebûbekir'e hitaben söylediği "*Lâ tahzen innallâhe meanâ: Üzülme, Allah bizimle(dir.!).*" (Yılmaz, 2013) hadisine de ima bulunmuştur.

İstiklâl Marşı'nda öne çıkan temalardan biri özgürlük (hürriyet) ya da bağımsızlıktır (istiklâl). Ömrünün büyük kısmı vatanın düşman işgalinden kurtuluşu ve milletin bağımsızlığı mücadelesiyle geçen Mehmed Âkif'in kutsal saydığı değerler arasında *hürriyet* kavramının önemli bir yeri vardır. *Hürriyet* uğruna savaşılması gereken yüce bir değer, insan gibi yaşamamanın olmazsa olmaz koşuludur. Âkif, *hürriyet* ve *istiklâl* sözcükleri ile ifade ettiği özgür ve bağımsız yaşama biçimini başka şiirlerinde de dile getirir. Bağımsızlığa çocuklukta beri âşık olduğunu beyan ettiği *Zulmü Alkışlayamam* şiiri bunlardan biridir:

Zulmü alkışlayamam, zâlimi aslâ sevemem;

Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.

Biri ecdâdıma saldırdı mı, hatta boğarım...

- *Boğamazsın ki!*

- *Hîç olmazsa yanımdan koğarım.*

Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam;

Hele hak nâmına haksızlığa ölsem tapamam.

Doğduğumdan beridir âşıkım istiklâle,

Bana hîç tasmalık etmiş değil altın lâle. (Ersoy, 2007: 380)

Bu şiir, Mehmed Âkif'in çocukluğundan beri özgürlüğe karşı beslediği aşırı tutkunun yanında geçmişine ve köklerine olan bağlılığın, değerbilirliğin ve vefa duygusunun da somut bir belgesidir. Şair, *Zulmü Alkışlayamam* şiirinde özgürlüğe olan aşkın doğumundan itibaren başladığını söylese de Türk'ün özgürlük aşkının başlangıcı çok eski çağlara uzanır. İstiklâl Marşı'nın mısralarında bu eski tarihe ulaşmak mümkündür. Bu bağlamda, Mehmed Âkif'in özgürlükle olan tanışıklığının çok eski çağlara uzandığını belirten *ezel* sözcüğüdür. İstiklâl Marşı'nın

Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım

Hangi çilgün bana zincir vuracakmış? Şaşarım!

Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.

Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

dizelerinin ilkinde bu tanışıklığın başlangıcı “*ezel*” sözcüğüyle ifade edilir. Dörtlüğün başında “*başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik*” (Devellioğlu, 2004: 245) manasındaki *ezel* sözcüğüyle başladığı ilk iki mısra da çok eski zamanlardan beri özgür yaşadığını belirtir. Türklerin tarih sahnesine çıktıkları Orta Asya bozkırlarındaki yaşam biçimine ve kurdukları devletlerin siyasî gücüne de atıfta bulunan Âkif, dörtlüğün son iki mısraında asırlar boyu ufuklara erişme tutkusunda olan Türk'ün mekâna sığmayan ve dağları yırtan fetih tutkusunu

dile getirir. Mete Han (Motun) zamanında Hindistan'dan Baltık, Çin Seddi'nden Hazar Denizi'ne kadar uzanan geniş bölgede egemen olan Büyük Hun Devleti'nin Asya'yı, Karadeniz'in kuzeyinden Avrupa ortalarına inen Avrupa Hun Devleti ve onun Korkusuz Han'ı Attila'nın Avrupa'yı, Osmanlı Devleti'nin de Avrupa ve Afrika'yı fetheden bükülmez çelik bileğini ve mangal yüreğini belirtmek ister.

Özgürlük ve bağımsızlık kavramı Âkif'in şiirlerinde Arapça *hür*, *hürriyet* ve *istiklâl* sözcükleriyle ifade edilir. Âkif bu sözcükleri *millet* kavramı ile birlikte kullanır. Bu kullanımlarla, özgürlüğün milletin yaşama biçimi olduğu zaman gerçek bir anlam ifade edeceğini ve değer kazanacağını belirtmek ister. Bu kullanımlarla bir bakıma, Mustafa Kemâl Atatürk'ün "**Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir.**" sözünü de onaylamış olur.

Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım

mısrasında şair, özgür yaşam tarzını *bene* indirgemiş olsa da *ben* zamirini ırk, kavim ve millet kavramlarını karşılayacak biçimde *benim ırkım*, *benim kavmim*, *benim milletim* manalarında çokluk manasıyla zikretmiş bir izlenim verir. Âkif'in

Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım

mısrasıyla ima ettiği kanaatimce, "*Benim soyum, kavmim ve milletim eski çağlardan beri özgür yaşadı, özgür yaşamaktadır.*" beyanı olmalıdır.

Şairin ve Türk Milletinin özgürlük aşkı, İstiklâl Marşı'nın son mısralarında tekrarlanır:

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey nazlı hilâl

Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl

Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl

Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet,

Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

İstiklâl Marşı'nın bu son mısraları özgürlüğün sonsuza dek Türk milletinin hakkı olduğunu, özgürlüğün simgesi olan ve rengini şehitlerin kanından alan bayrağa özgürce dalgalanmanın yakıştığını beyan eder. Bu mısralar, Türk halkının özgürlüğü kendisine yaşam tarzı olarak benimsediğini ve hiçbir şeye değişmeyeceğini de ima eder.

Kurtuluş Savaşı'mızın öyküsü niteliğinde olan Nutuk'ta geçen "Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir." sözünüyle özgürlük ve bağımsızlığı kişiliğinin temel ilkesi olarak gören ve "Temel ilke, Türk Ulusunun onurlu ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu, ancak bağımsız olmakla sağlanabilir. Ne kadar zengin ve gönençli olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlık karşısında uşak durumunda kalmaktan kendini kurtaramaz. Yabancı bir devletin koruyuculuğunu istemek insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlüğü

ve beceriksizliği açığa vurmaktan başka bir şey değildir. Gerçekten bu aşağılık duruma düşmemiş olanların, isteyerek başlarına yabancı bir yönetimi getirmeleri hiç düşünülemez. Oysa, Türk'ün onuru ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus, tutsak yaşamaktansa yok olsun, daha iyidir. Öyleyse, ya bağımsızlık ya ölüm.” (Atatürk, 1980: 26, 27) sözlerine yer veren Mustafa Kemâl Atatürk de marşın en çok son iki mısraını beğenir. 12 Mart toplantısında ön sırada oturan Mustafa Kemâl Paşa'nın büyük bir heyecan içinde ve ayakta alkışlayarak şiiri dinlediği ve beste çalışmalarının yapıldığı günlerde etrafındakilere, marşın en beğendiği yerinin:

Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;

Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

mısraları olduğunu söylediği belirtilir. (Düzdağ, 2009: 22)

Âkif, özgürlük ve bağımsızlık temasını başka şiirlerinde de işler. Onun *Hürriyet Aşkı* adlı kısa şiiri hürriyet özlem ve sevgisi üzerine yoğunlaşır. Şiirde özgürlük ve bağımsızlık aşkının baskı ve zorbalıkla yok edilemeyeceğini, tam tersine daha da güçleneceğini, toprağa gömülen gövdelerin yarın yerden ekin gibi fişkırp yeşereceğini savunur:

Saniyorlar kafa kesmekle, beyin ezmekle,

Fikr-i hürriyet ölür. Hey gidi şaşkın hezele!

Daha kuvvetleniyor kanla sulanmış toprak:

Ekilen gövdelerin hepsi yarın fişkıracak!

Bilmiyorlar ki bu şiddetlerin olmaz hükmü:

Göz yıllar önce, fakat, sonra kanıksar ölümü. (Düzdağ, Mehmed Âkif Ersoy: 2009: 46)

Mehmed Âkif'in İstiklâl Marşı'nda ve başka bazı şiirlerinde büyük değer verdiği kavramlardan biri de vatanıdır. Vatan- hürriyetle birlikte- Mehmed Âkif'te aşk derecesinde tutkun olunan bir kavramdır. Vatan; özgürlük, bayrak ve namus gibi uğruna can verilecek ve düşmana çığnetilmeyecek yurt toprağıdır. Âkif'in şiirlerinde vatan hüznü ve kederli anlarda ana gibi sığınılıp dizine baş konacak en güvenli liman; her karış toprağı şehit kanyla sulanmış kutsal bir miras; bir karış toprağı dahi yabana verilmeyecek ve düşmana çığnetilmeyecek ecdat ve ata yadigârı emanettir. Vatan, uğruna ölünen ve her an ölünecek cennet mekândır. “Hubbu'l-vatani mine'l-îmâni: Vatan sevgisi imandandır” (Yılmaz, 2013: 225) sözünün de ötesinde sevgisi insanlık gereği olan ve savunması söz konusu olduğunda diğer mevzular teferruat sayılan ezeli yâr, dâr u diyârdır. Vatan yoksa birçok değer de yoktur. İşgal altındaysa ve de çığnenmişse diğer değerler öksüz ve boynu büküktür. Gökler bulutlu, ufuklar siyah; asker,

millet ve hürriyet tutsak; camiler harap, minareler yıkık, ezanlar suskun; benizler üzgün ve solgundur.

Âkif'teki vatan algısı ve sevgisi çevresindeki arkadaş grubu ile benzerlik arz eder. Mehmed Âkif'i anlattığı eserin başında Midhât Cemâl'e hitaben "Mehmed Âkif'i ben nasıl olsa tanıyacak ve elbette sevecektim. Fakat, onun beni tanıyıp sevmesi müşkildi. Aramızdaki bitmeyecek fikir arkadaşlığını hazırlayan ve güçlendiren sensin. Şu kitabın başına, senin her kulağa ve her kalbe sıcaklığıyla giren faziletli ismini kaydederken, on altı sene evvel delâletinle büyük şâire takdim edildiğim mübârek günü, senin ve onun isimlerinle birlikte bir kere daha hatırladım ve tebcil ettim." (Nazîf, 1924?: 6) diyen Süleymân Nazîf'in vatan tanımı, bu hususta dikkate değerdir: "Ben o toprağa vatan derim ki, üstünde dinim ve devletim, hükümünü ve hükümetini yürütsün. Böyle bir toprak üstünde küçük bir kulübe ile cılız bir oğul bana kâfidir. Dinimden, devlet ve milletimden ayrılmış ve mahrum edilmiş bir yetim diyar üstünde muhteşem saraylar, güçlü çocuklarım yükseleceğine, evim bir avuç kül, sülâlem de mezarlar olsun" (Nazîf, 1924: 26, 27).

Nazîf'in vatanla ilgili fikirlerine benzer görüşler içeren mısralara Âkif'in *Bülbül* şiirinde rastlarız. Balıkesir'de, bir akşam üstü indiği vadide duyduğu hazin bülbül feryadından etkilenerek yazdığı şiirde bülbüle

Eşin var, âşiyânın var, bahârın var ki beklerdin;

Kıyâmetler koparmak neydi, ey bülbül, nedir derdin?

O zümrüd tahta kondun, bir semâvî saltanat kurdun;

Cihânın yurdu hep çiğnense, çiğnenmez senin yurdun. (Ersoy, 1987: 551)

mısralarıyla hitap edip derdini öğrenmek isterken ilerleyen mısralarda dile getireceği derin hüznü ve mahcubiyeti hissettirir gibidir. Saltanatını gökte kurup yeşil vadi ve kızıl gül bahçesinde dolaşmak varken vaktini niçin yasla geçirmektedir? Zira, yas bülbüle değil kendisine haktır. Nasıl bir mahrumiyettir ki dinin vahdetgâhı taş taş devrilmiş ve milyonlarca dindaş evsiz, barksız ve sığınaksız kalmıştır. Ata yâdigârı vatan toprağını baştan ayağa Batı'ya çiğnetmiş, Fâtihlerin yurdunda ezan susup Osman'ın beyinde çan sesi inlemiştir. Yıldırım Han'ın mabedinden çökük bir kubbe kalmış, Orhan'ın kabri kötülükle çiğnenmiştir. Öyleyse, yas tutması gereken bülbül değil, atalarının emanetine sahip çıkamayan şairin kendisidir:

Ne haybettir ki: vahdet-gâhı dinin devrilip, taş taş,

Sürünsün şimdi milyonlarca mev'asız kalan dindaş!

Yıkılmış hânümânlar yerde işkenceyle kıvransın;

Serilmiş gövdeler, binlerce, yüzbinlerce doğransın!

Dolaşsın, sonra, İslâm'ın harem-gâhında nâ-mahrem...

Benim hakkım, sus ey bülbül, senin hakkın değil mâtem! (Ersoy, 1987: 551)

Diğer bir şiirinde de vatan sevgisi kutsal değerler için çarpınan yürekte olur der. İçinde leş taşıyan, belirli bir vatani olmayan (vatan-ber-dûş), bir yer bulunca tek derdi karın doyurmak olan ve karnı doyunca ağzı kapanan musibetin vatan derdi olur mu? Yerin gökte olsa vatan diye diye öleceksin. Özgür olan esirliğe nasıl katlansın? Vatanın felaketine ağlamayan kör olsun!

Vatan muhabbeti, millet yolunda bezl-i hayât;

Hülâsa, âile hissiyle cümle hissiyât;

Mukaddesâtı için çarpınan yürekte olur.

İçinde leş taşıyan sîneden ne hayr umulur?

Vatan felâkete düşmüş... Onun hamiyeti cûş

Eder mi zannediyorsun? Herif: Vatan-ber-dûş!

Bulunca kendine bir yer, doyunca kör boğazı,

Kapandı, gitti, bakarsın ki neketin ağzı.

Fakat, sen öyle değilsin: Senin yanar ciğerin;

“Vatan!” deyip öleceksin semâda olsa yerin.

Nasıl tahammül eder hür olan esâretine?

Kör olsun ağlamayan, ey vatan, felâketine! (Düzdağ, 2009: 48)

Mehmed Âkif'teki vatan kavramı özgürlük tutkusundan ayrı düşünülemeyen ve bayrak ile bütünlenip uğruna canlar verilen manevi değerlerden biridir. Ondaki vatan sevgisi, 18. yüzyıl şairi Nedim'in

Bu şehri-i Sitanbul ki bî-misl ü behâdır

Bir sengine yek-pâre Acem mülki fedadır (Nedim Divanı, 2004: 85)

beytinde bir taşına bütün Acem (İran) ülkesini feda edebileceği devletin başkenti İstanbul gibi eşsiz ve değerli, üç büyük kıtanın eşiği ve kadim medeniyetler beşiği, ozan ve şairler bucağı ve her karış toprağı şehit kanıyla sulanmış bir baba ocağıdır. Varlığına göz dikmiş alçaklara çiğnetilmeyecek, *toprak* diye basılıp geçilmeyecek, her karış toprağı kanla sulanmış ve binlerce kefensiz şehitten miras kalmış, uğruna ölünecek ve dünyalara değişilmeyecek cennet bir mekândır ve vatan sevgisi şairinin hiçbir ödül kabul etmeyerek büyük bir aşkla yazdığı İstiklâl Marşı'nın mısralarını inci gibi süslemiştir. Bu anlamda vatan sevgisinin öne çıkarılıp yoğun olarak işlendiği kısımlar 5 ve 6. dördlüklerdir.

Beşinci dördlükte Âkif “*Arkadaş*” sözüyle hitap ettiği muhatabından yurdunu alçaklara çiğnetmemesi talebinde bulunur:

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın.

Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.

Doğacaktır sana va 'd ettiği günler Hakk'ın.

Kim bilir belki yarın...belki yarından da yakın.

Dörtlüğün başında şairin “Arkadaş!” diye hitap edip yurdunu alçaklara çiğnetmemesi talebinde bulunduğu Türk askeri ve milletidir. Yurdunun alçaklardan koruması için asker ve milletten beklenen Allah korkusundan uzak, utanç duygusundan yoksun arsız, namussuz, günaha batmış düşman akınına canını siper etmesidir. Bu isteğın akabinde söylenen ise Hakk'ın askere ve millete vaat ettiği aydınlık günler güneşinin yarın veya yarından daha yakın bir zamanda doğabileceği ihtimalidir.

İnsan, elindeki/yanındaki/yakınındaki değerin farkında olursa onu sahiplenir, koruyup gözetir, başkalarına yâr etmez ve bir avuç çapulcuya peşkeş çekmez. Değerin farkına vardığı ve bu değerin kıymetini bildiği an onu canı pahasına koruyup gözetir. Hele o değeri, ata ve dede yadigârı, emanet bir varlık ise onu her şeyden sakınıp gözü gibi korumak gerektiğini iyi bilir. 5. dörtlükte Türk askeri ve millete “Arkadaş!” hitabıyla seslenip ondan yurdunu alçaklara çiğnetmemesi talebinde bulunan şair 6. dörtlükte bu talebe sebep olan gerekçeyi açıklar. Muhatabına

Bastığın yerleri “toprak” diyerek geçme, tanı:

Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.

diye seslenen şair bu vatanın asıl sahiplerinin toprak altında kefensiz yatanlar olduğunu, üzerine basıp yürüdüğü toprağın ne kadar değerli, kutsal ve bunun farkında olmanın da nasıl ulvi bir hassasiyet olduğunu kavratmaya çalışır. Âkif'in, bu mısralarının akabinde söylediği

Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:

Verme, dünyâları alsan da bu cennet vatanı.

mısraları, bu emanetin asıl sahiplerinin vatanı uğruna Çanakkale'de, Sarıkamış'ta, Edirne'de, Afyonkarahisar'da, Gaziantep'te, Urfa'da, Diyarbakır'da, Erzurum- Erzincan'da, İzmir ve Aydın'da, dört bir yanda vatanı için canını seve seve veren aziz şehitler olduğunu beyan eder. Orhan Şâik Gökay'ın “Bu Vatan Kimin?” şiirindeki vatan algısı da Âkif'in vatan algısı ile benzer biçimdedir:

Bu vatan toprağın kara bağrında

Sıradağlar gibi duranlarıdır,

Bir tarih boyunca onun uğrunda

Kendini tarihe verenlerindir

(...)

Ardına bakmadan yollara düşen,

Şimşek gibi çakan, sel gibi coşan,

*Huduttan hududa yol bulup koşan,
Cepheden cepheyi soranlarıdır*

*İleri atılıp sellercesine
Göğsünden vurulup tam ercesine,
Bir gül bahçesine girercesine
Şu kara toprağa girenlerindir.*

*Tarihin dilinden düşmez bu destan,
Nehirler gazidir, dağlar kahraman,
Her taşı bir yakut olan bu vatan
Can verme sırrına erenlerindir.*

Şairin her iki dörtlükte açıkça belirttiği gibi bu vatan toprağın kara bağrında yatan, ardına bakmadan yollara düşen ve göğsünden vurulup gül bahçesine girer gibi kara toprağa giren erlerindir. Orhan Şâik Gökyay'ın bu mısraları yazmasında Mehmed Âkif'in etkisi vardır. Başka şair ve yazarların da etkilendiği vatan, özgürlük ve bayrak kavramları hakkındaki hassasiyetinden etkilenen yazar ve şairlerden ikisi: asıl adı Mehmed Ârif olan Ârif Nihat Asya ve Orhan Şâik Gökyay'dır.

Bu vatan, yeri ve zamanı geldiğinde gözünü kırpmadan canını vermekten çekinmeyen ve şehadet şerbetini içen ata ve dedelerden Türk insanına emanettir ve Türk'ün karakterinde emanete hıyanet etmemek gibi asil bir haslet vardır. Öyleyse, bu cennet vatanın bir karış toprağını dünyaya değişmemek, ona canımız pahasına sahip çıkarak şehitlerimizin huzur içerisinde yatmasını sağlayıp kemiklerini sızlatmamak boynumuzun borcudur.

Âkif'te vatan sevgisi çok yüce bir duygudur ve onu farklı şiirlerinde çok anlamlı mısralarla dile getirmiştir. Bu meyanda şairin *Âtiyi Karanlık Görerek Azmi Elden Bırakmak* şiirinin vatan ile ilgili mısraları çok manidardır:

*Evler tünek olmuş, ötüyor bir sürü baykuş.
Sesler de: "Vatan tehlikedeymiş... Batıyormuş!"
Lâkin, hani, milyonları örten şu yığından,
Tek kol da "yapışsam.." demiyor bir tarafından!
Sâhipsiz olan memleketin batması haktır;
Sen sâhip olursan bu vatan batmayacaktır.
Feryâdı bırak, kendine gel, çünkü zaman dar...
Uğraş ki: telâfi edecek bunca zarar var.*

*Feryâd ile kurtulması me'mûl ise haykır!
Yok, yok! Hele azmindeki zincirleri bir kır!
"İş bitti.. Sebâtın sonu yoktur!" deme, yılma.
Ey millet-i merhûme, sakın ye'se kapılma... (Ersoy, 2007: s. 195, 196)*

Âkif'in

Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı

mısrasında cennete benzettiği ve cennet olarak nitelediği vatan algısı dilden dile aktarılıp atalarından kendisine miras kalan bir düşüncedir. Zira, Türk şairinin cennette gözü yoktur. Türk şairi için cennet vatanıdır. 17. yüzyılın ve Türk edebiyatının büyük kaside şairi Nefî'nin

*Edirne Şehri mi bu ya gülşen-i Me'vâ mıdır
Anda kasr-ı pâdişâhî cennet-i a'lâ mıdır*

Cenneti görmüş bir âdem var ise gelsin desin

Tarhı anun dahi böyle dilkeş ü ra'nâ mıdır (Karahan, 1954: 53, 54)

beyitlerinde Edirne'yi cennetle kıyaslayıp cennetten üstün gördüğü izlenimi vermesi düşüncemizi doğrulayan örneklerden biridir. Klasik Türk şiirinde vatanın ya da yaşanan ve bulunulan yerin cennetle mukayesesine örnek yüzlerce şiir ve şiir parçası mevcuttur. 18. yüzyıl ve Lâle Devri'nin en ünlü şairi Nedîm de bir kasidesinde İstanbul'u cennetle kıyaslar ve der ki:

*Bu şehir-i Sitanbûl ki bî-misl ü behâdur
Bir sengine yek-pâre 'Acem mülki fedâdur*

(...)

Altında mı üstünde midür cennet-i a'lâ

El-hak bu ne hâlet bu ne hoş âb u hevâdur (Nedim Divanı, 2004: 85)

Nedîm'in gözünde vatan o kadar değerlidir ki ne cennet ne başka bir mekân vatanın önüne geçemez. Kasidenin

*"İnsâf degüldür anı dünyâya deyişmek
Gül-zârını cennete teşbîh hatâdur"*

beytinin ilk mısraı, İstiklâl Marşı'nın 5. dördlüğünün

"Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı

şeklindeki son mısraı ile anlam bakımından birebir örtüşür. Beytin ikinci mısraı ise İstanbul'un gül bahçelerinin cennete benzetilmesinin hata olduğunu beyan eder.

Vatan, göz kırpmadan can verilebilecek, ana kucağı gibi değerli ve hünerli bir mekândır. Vatan, şairin havasını soluyup suyunu içtiği, toprağını ekip biçtiği, rızkını temin edip

beslendiği, başını dizine koyup can güvenliği ve gönül rahatlığıyla uyuduğu kucak, ocak ve sığınaktır. Kendisine gözü gibi bakıp büyüten ve cennetle kıyaslanan vatan için can seve seve verilir:

*Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ, fıskıracak, toprağı sıksan şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hudâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.*

İstiklâl Marşı'nda sözü edilen kavramlardan biri de millettir. Âkif, İstiklâl Marşı'nda millet sözcüğünün yerine ırk sözcüğü ile ben zamirini de zikreder. Sözlükte “1. kök, asıl. 2. damar (...). 3. nesil, zürriyet, sülâle, soy” (Develioğlu, 2004: 396) manalarına gelen, günümüzde genellikle farklı kıta ve coğrafyalardaki insan topluluklarını ten rengine göre siyah, sarı ve kara olarak ifade eden ırk sözcüğü, İstiklâl Marşı'nda bütün manaları ile ilişkilendirilerek soy ve millet yerine zikredilir. Marşta geçen millet, ırk ve ben sözcükleriyle kendini gerçek bir Türk olarak gören Âkif, bu sözcüklerin akabinde zikrettiği söz ve söz gruplarıyla Türk'ün kimlik özelliklerine de atıfta bulunur. Bu özelliklerden ilki, yüce önder Mustafa Kemâl ATATÜRK'ün “Hürriyet ve bağımsızlık benim karakterimdir!” (22 Nisan 1921, TBMM) cümlesinde açık bir şekilde ifade ettiği özgürlük ve bağımsızlık aşkıdır. Bu nedenle, yüce önder Mustafa Kemâl ATATÜRK'ün İstiklâl Marşı'nda en beğendiği kısımlar da hür ve hürriyet sözcüklerinin zikredildiği mısra ve kıtalardır:

*Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.*

dörtlüğünde “ben” zamiri ile içselleştirdiği Türk kavmi ve milletin kimliğiyle özdeşleşen özgür yaşama biçimi, yeryüzünde tarih sahnesine çıktığı çağlardan bugüne Türklerin yaşam tarzı olmuştur. Denebilir ki, dünya üzerinde Türkler kadar özgürlüğü özümseyen ve benimseyen başka bir kavim ya da millet yoktur.

Türk milletin marşta zikredilen diğer bir özelliği kahramanlığıdır. Marşın ikinci dörtlüğüne

Çatma kurbân olayın çehreni ey nazlı hilâl!

mısrası ile başlayan Mehmed Âkif, akabinde

Kahramân ırkıma bir gül, ne bu şiddet, bu celâl?

diye sitemde bulunurken ırkını da kahraman olarak niteler. Âkif, İstiklâl Marşı'nın sağ üst köşesine düştüğü “*Kahraman Ordumuza*” notuyla milletin bağrından çıkan orduyu da kahraman olarak nitelemiştir. Geçmişini incelenirse tarih boyunca büyük devletler kuran Türkün yiğit, korkusuz ve kahraman kişiliğiyle üç kıtada at koşturup egemen olduğunu, ülke açan fetihçi bir ruhla geniş bölgelere hükmettiği görülür. Türk kimliğinin ayrılmaz bir parçası olan bu kahramanlık, fethettiği/hükmettiği ülke ve bölge insanının dinine ve diline saygı gösteren; hakkını, malını, mülkünü, ırzını ve yaşam tarzını gözetip koruyan, değiştirmeyi asla düşünmeyen asil bir kahramanlıktır. Bu ırkın, kavmin ve milletin yiğitliğine, korkusuzluğuna ve kahramanlığına olan güven duygusu Âkif'te o derece üst düzeydedir ki bu güven duygusunun verdiği kararlılıkla aşağıdaki mısraları söylerken asla tereddüt etmez:

*“O benim milletimin yıldızıdır parlayacak
O benimdir, o benim milletimindir ancak”*

**

*“Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!”*

İstiklâl Marşı'nda öne çıkan kavramlardan biri de bayraktır. Bayrak sevgisi Türk milletinde üst düzeydedir. Bayrak, vatan gibi üzerine titrenip sahip çıkılacak kutsal bir varlık, namus gibi korunup gözetilecek yüce bir değerdir. Bayrak gözü ufukta, başı dik ve alını açık kahraman Türk milletinin göklerde ve gönderde şafaklar gibi dalgalanan bağımsızlık sembolüdür. Bayrak şairi Ârif Nihât Asya'nın

*Ey, mavi göklerin beyaz ve kırmızı süsü,
Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü!
Işık ışık, dalga dalga bayrağım,
Senin destanını okudum,
Senin destanını yazacağım.*

*Sana benim gözümlerle bakmayanın
mezarını kazacağım.
Seni selamlamadan uçan kuşun
yuvasını bozacağım (Banarlı, 1998: II/1260)*

dizelerinde göklerde yer verip ışık ışık dalgalandırdığı ve asla baş aşağı etmediği özgürlük simgesidir.

Âkif, İstiklâl Marşı'nda bayrak yerine “sancak”, “nazlı hilâl” ve “yıldız” kavramlarını zikreder. Sancak, “alay bayrağı” (Devellioğlu, 2004: 919) manasına gelen ve marşı “*Kahraman Ordumuza*” ibaresiyle Türk ordusuna armağan eden Âkif'in bilinçli olarak zikrettiği bir

sözcüktür. İstiklâl Savaşı'nı cephede sürdürecektir ve nihai zafere erdirecek Türk ordusu olduğu için marşta sancak sözcüğü zikredilmiş, bununla *Türk ordusu arkasında olduğu müddetçe ordunun bayrağı niteliğinde olan sancak inmeyecek, bağımsız yaşamayı benimsemiş Türk milletinin bayrağı da göklerde ve gönderde dalgalanacak* demek istemiştir.

Bayrak, milletin ilham aldığı ve cesaret bulduğu bir varlıktır. Millet kederli ve kaygılı ise bayrak durgun ve süzgül; çehresi (veya kaşı) çatık, keyifsizdir. Ama, bayraktan beklenen kaygılı, çatık ve sert çehre değil, yaşama ve savaşma azmi veren bir tebessüm, gülümsemedir. Âkif'in deyişiyle o "*nazlı hilâl*"in şafaklar gibi dalgalanması ezelden beri hür yaşamış millettten aldığı özgüven ve cesaretle olacaktır. Çünkü, o milletin simgesidir ve şehitlerin kırmızı kanı renginde olan bayrak millet demektir.

*Çatma kurbân olayım çehreni ey nazlı hilâl,
Kahramân ırkıma bir gül, ne bu şiddet bu celâl
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!*

Artık, millet Türk'ün Türk'ten başka dostu olmadığını anlamıştır. Kendisini esir edip yok etmek isteyen düşman karşısında birleşip kenetlenmiş, İstanbul Hükûmeti ile bağlarını koparıp Ankara'da kendi kararlarını alacak Büyük Millet Meclisini açmış, milis güçlerini birleştirip düzenli orduya dönüştürme yolunda önemli bir adım atmış, halkın desteğini alarak Mustafa Kemâl Paşa ve yakın silah arkadaşları önderliğinde İstiklâl Savaşı'nı başlatmıştır. Öyleyse, hilal de vatanın ufuklarına doğan ve aydınlık yarınları muştulayan kırmızı şafaklar gibi dalgalanarak Türk Milleti ve onun şanlı ordusuna güven ve cesaret vermelidir. Çünkü, ezelden beri hür yaşayıp yok olmadan sonsuza dek hür yaşayacak olan kahraman Türk milleti bu gülüşü / gülümsemeyi fazlasıyla hak etmektedir:

*Dalgalan sen de şafaklar gibi ey nazlı hilâl
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!*

Allah (c.c.) ve İslâm inancı ile Muhammed sevgisi Mehmed Âkif'in şiirlerini süsleyip vatan ve millet sevgisiyle bütünleşen kavramlardır. Mehmed Âkif'teki vatan ve millet sevgisiyle bütünlenen Allah (c.c.) ve İslâm inancı ile Muhammed sevgisi yakın arkadaşlarının vatan ve millet sevgisiyle benzerlik arz eder. Süleymân Nazîf'in daha önce zikredilen vatan tanımı, bu hususta iyi bir örnektir: "*Ben o toprağa vatan derim ki, üstünde dinim ve devletim, hükmünü ve*

hükümetini yürütsün.” (Nazîf, 1924?: 26, 27) Bu cümleden anlaşılacağı üzere vatan, üzerinde İslâm dinine inanan Türk milletinin hükümetini kurup hüküm sürdüğü topraktır.

Hakkıdır Hakk’a tapan milletimin istiklâl!

mısrasında ifadesini bulan Hakk’a tapan Türk milletinin bağımsız yaşadığı toprak vatandır. Bu, aynı zamanda bağımsızlık için Allah inancının yeterli olduğunu, Allah inancına sahip bir milletin bağımsız yaşamayı hak ettiğini vurgulayan bir mısradır. Marşın sonunda da tekrarlanan bu mısra kula kul olmayı asla kabul etmeyen ve “*De ki: O Allah, birdir. Allah eksiksiz, sameddir (Bütün varlıklar O’na muhtaç, fakat O, hiçbir şeye muhtaç değildir). Doğurmadı ve doğurulmadı. - O ’na bir denk de olmadı.*” (İhlâs, 112/1-4) manasındaki İhlâs Sûresi’nde buyrulup “*Allah’tan başka İlah yoktur. Muhammed Onun Rasulüdür*” meâlindeki “*Lâ ilâhe İllallâh, Muhammeden Rasûlullah*” şeklindeki kelime-i tevhîdde de belirtildiği gibi Allah (c.c.)’a inanıp elçisi Muhammed’e ümmet olan Türk milletinin bağımsızlık hakkıdır. Bu mısradaki ifade edilen Allah (c.c.) inancı ile “*Ben, Tanrı gibi gökte doğmuş Türk Bilge Kağan, bu çağda, tahtıma oturdum. (...) Tanrı yarlıkladığı için, kendi kut’um (meziyetlerim, talihim) var olduğu için, ben, kağan olarak tahta oturdum.*” cümlelerinde beyan olunan Türk’ün eski çağlardaki Gök Tanrı inancı arasındaki benzerlik, İslâmiyetle tanışınca İslâmiyet’i kabul etmesi ve Tanrı olarak Allah’a (c.c.) inanmasına vesile olmuştur denilebilir.

İstiklâl Marşı’nın

*“Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar
Benim îmân dolu göğsüm gibi serhaddim var
Ulusun, korkma, nasıl böyle bir îmânı boğar
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar”*

şeklindeki 4. dördlüğünün ilk iki mısraı, vatanın Batı ufukları düşmanın çelik zırhlı silahları ile kaplı olsa da sınır boylarının şairin iman dolu göğsü gibi İslâmiyete bağlı, inançlı olduğunu beyan eder. Bu beyan, inançlı bir ordu ve milletin karşısında hiçbir gücün dayanamayacağını, düşman teçhizat ve donanım bakımından güçlü olsa da “*Lâ tahzen inna’l-lâhe ma’ânâ: Üzülme, Allah Bizimle(dir!)*” (Tevbe, 9/40) sözü gereği Allah’a (c.c.) inanıp ona tevekkül edenin üzülmeye korkmaması gerektiğini, asıl gücün onun arkasında olduğunu, tek dişli bir canavarı andıran düşmanın imanı ve inancı boğamayacağını açıkça belirtir.

Marşın

*Rûhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin ma’bedimin göğsüne nâ-mahrem eli.*

*Bu ezânlar-ki şehâdetleri dînin temeli,
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.*

şeklindeki 8. dörtlüğünde Âkif, Allah'a (c.c.) seslenir. "Ey Allah'ım!" manasındaki "Îlâhî!" hitabıyla Hakk'a yüz tutan Âkif, ondan mabedinin göğsüne sırdaş olmayanın (nâ-mahrem) elini değdirmemesi, yurdunun üstünde sonsuza dek dinin temeli olan ilahî çağrışı, ezanı susturmaması talebinde bulunur. Daha açık söylemek gerekirse Rabb'ine yönelen Âkif, ona "Ey Allah'ım, mabedimin göğsüne sırdaş olmayanın (nâ-mahrem) elinin değmesine izin verme, yurdumun üstünde sonsuza dek ilahi çağrışın, ezanın yankılanmasını sağla!" diye yalvarır. Gerçek bir sadakat ve tam bir teslimiyet ifadesi olan bu mısralar, zihinlerde 16. yüzyıl şairi Fuzûlî'nin

*"Yâ Rab, hemîşe lutfunu kıl reh-nümâ mana
Gösterme ol tarîki ki yetmez sana mana*

*Kat' eyle âşinâlığım andan ki gayrdır
Ancak öz âşinâların it âşinâ mana"*

beyitlerini de içeren meşhur münâcatının çağrışım yapmasına vesile olur.

8. dörtlükte Rabb'inden talep ettiği mabedinin göğsüne nâ-mahrem elin değmemesi ve yurdunun üstünde sonsuza dek ezanın susmaması talebi gerçekleşirse o zaman –varsa- mezar taşı aşkla kendinden geçip bin secde edecek ve na'sı bedenden ayrılmış bir ruh gibi arşa yükselecektir:

*O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan, Îlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır rûh-i mücerred gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.*

Marşta zikredilen ve "din ve yüksek bir ülkü uğrunda ölen kimse; savaşta ölen" (Devellioğlu, 2004: 984) manalarına gelen şehîd sözcüğünün dini bir mana içerdiğini de belirtmek gerekir. Bu manasından hareketle marşın

Sen şehid oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:

mısrasının millî olmanın yanında dini bir mana içerdiği de söylenebilir. Bu vesileyle, yüzyıllar boyu üç kıtada İslâm dininin bayraktarlığını yapan, Avrupa'ya da taşıyıp yayan Türk ordusu ve milleti şehitlerinin, İslâmiyet'in geniş bir coğrafyaya yayılıp benimsenmesindeki hakkı teslim edilmiş olur. Bugün Anadolu'nun dört bir yanı ile Asya, Afrika ve Avrupa'nın muhtelif yerlerindeki en üst düzey devlet yöneticilerinin türbelerinden alt mertebedeki er ve erbaşların

isimli-isimsiz mezar taşları bunun en somut delilidir. Bir kez daha ruhları şad, mekânları cennet olsun.

Son dördlük, İstiklâl Marşı'nın esası diyebileceğimiz değerlerin önemli kısmını bir arada sunan bir şiir parçasıdır. Bu dördlükte millet, istiklâl/hürriyet, bayrak, Hak ve din sevgisinin üst perdeden, cesur ve korkusuzca söylenişine tanık oluruz. Birbiriyle bağlantılı bu değerleri bir araya getiren en anlamlı mısralar da İstiklâl Marşı'nın sön dördlüğüdür:

*Dalgalan sen de şafaklar gibi ey nazlı **hilâl!***

*Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi **helâl!***

*Ebediyyen sana yok, **ırkıma** yok izmihlâl!*

*Hakkıdır hür yaşamış **bayrağımın hürriyet,***

*Hakkıdır **Hakk'a tapan milletimin istiklâl!***

İstiklâl Marşı hakkındaki düşüncelerimizi bir sonuca bağlayacak olursak şunları söyleyebiliriz; İstiklâl Marşı Kurtuluş Savaşı'nın amacını anlatan ve Türk milletinin karakterini yansıtan anlamlı bir manzume, somut bir belgedir. Türk milletinin karakteri marşın mısralarına özenle işlenmiştir. Bu nedenle, İstiklâl Marşı sadece İstiklâl Savaşı dönemine özgü, günün şartlarına hitap eden ve askerinin o günkü mücadele azmini artırmak için yazılan bir manzume olarak algılanmamalı, içerik özelliklerinin ve verdiği iletilerin anlaşılması için dikkatle okunmalıdır. Marşa dikkatli bir bakış Türk milletiyle özdeşleşen kavramları açık bir şekilde görmemizi sağlar. Bu kavramlar özgürlük ya da bağımsızlık (hürriyet, istiklal); yiğitlik ve kahramanlık (cesaret); bayrak, vatan ve millet sevgisi ile din ve iman tutkusu olarak özetlenebilir. İstiklâl Marşı edebî bir bakışla da destani (epik) ve didaktik (öğretici) bir metin olarak nitelenebilir. Marşın destan (epik) özelliği kurtuluş ve bağımsızlık mücadelesi veren Türk milleti ve onun şanlı ordusuna cesaret ve savaşma azmi verme düşüncesinden; öğretici (didaktik) yanı da Türk'ün şanlı tarihini ve karakteristik özelliklerini, onu millet yapan değerleri öğretme amacından kaynaklanır.

Kaynaklar

- Açıklamalı Mehmed Âkif Külliyyatı (2000). *haz.:* İsmail Hakkı Şengüler. Hak Yay., C 1-10, 7. bs., İstanbul.
- ATATÜRK, M. K. (1980). *Nutuk (Söylev)*. İstanbul: Örgün Yay.
- ATATÜRK, M. K. (2007). *Nutuk*. 16. Basım. (Gaziantep Şahinbey Belediyesi için Özel basım). İstanbul: Alfa Yay.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C1-III, (1945). Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- BANARLI, N. Sâmî (1998). *Resimli Türk Edebiyatı Târîhi II*. İstanbul: MEB Yay., Millî Eğitim Bs. Evi.
- DEVELLİOĞLU, F. (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. 21. Bs. Ankara: Aydın Ktb.
- DİA (2003). Ankara: TDV Yay., 28.,
- DÜZDAĞ, M. E. (2009). *Mehmed Âkif Ersoy (1873-1936)-Hayatı ve Şiirleri*. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yay.
- ERSOY, M. A. (2007). *Safahat*; Neşre Haz.: M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul: Çağrı Yay.
- ERSOY, M. A. (1987). *Safahat*. 1. Basım, Bas. *haz.:* Nebil Fazıl Alsan, İstanbul: Akpınar Yay., *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Me'âli*; (1993). TDV İA Hediyesi, *haz.:*A. Özek, H. Karaman, A. Turgut, M. Çağrı, İ.Kâfî Dönmez, S. Gümüş, Ankara: TDV Yay.
- GÖKÇEK, F. (2005). *Mehmed Akif'in Şiir Dünyası*. 1. Basım, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, M. (1987). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2*. 1. Basım, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Nef'i Hayatı-San'atı-Şiirleri* (1954). *haz.:* Dr. Abdülkadir Karahan, İstanbul: Varlık Yay.
- Nedim Divanı (2004). *haz.:* Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul: İnkılâp Yay.
- YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi (2005). *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Me'âli*. Sadeleştiren: Halil Uysal, Konya: Kitapkent.
- OKAY, O. (2010). *Millî Marş ve Edebî Metin Olarak İstiklâl Marşı*. İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı- 41 Dize 41 Yorum, *haz.:* Hasan Akay-M. Fatih Andı, İstanbul: Hat Yay.
- TARLAN, A. N. (1968). *Mehmet Âkif His Life and Works*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- YETİŞ, K. (1992). *Mehmet Âkif'in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- YILDIZ, S. (2006). *Arif Nihat Asya'nın hayatı ve Şahsiyeti*. Arif Nihat Asya, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul.
- YILMAZ, M. (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*. 1. Basım, *haz.:* Mehmet Yılmaz, İstanbul: Kesit yay.
inciheykelcilik.com/ozdeyisler.doc ; www.mek.k12.tr/images/pdf/ISTIKRAR.pdf